

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1978/79:6

med anledning av motioner om sjukförsäkringsförmåner till hemmamakar

Motionerna

I motionen 1977/78:690 av Arne Blomkvist (s) och Birgitta Johansson (s) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller om utredning beträffande en översyn av hemmamakeförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen – i syfte att höja sjukpenningbeloppen i enlighet med vad som i motionen anförts.

I motionen 1977/78:1497 av Lars-Ingvar Sörenson (s) och Doris Håvik (s) hemställs att riksdagen som sin mening uttalar att jämväl frånskild maka/ make, som ej har inkomst grundad på förvärvsarbete eller som har inkomst av förvärvsarbete understigande 4 500 kr./år men ej sammanbor stadigvarande med någon med vilken hon/han tidigare varit gift eller haft barn med eller med eget eller makans/makens barn under sexton år, skall ha rätt att åtnjuta grundtrygghet inom sjukpenningförsäkringen.

Gällande rätt

Sjukpenningförsäkrad är enligt bestämmelserna i 3 kap. lagen om allmän försäkring den som är över 16 år och har en sjukpenninggrundande inkomst över 4 500 kr. Hel sjukpenning utgör för dag 90 procent av den sjukpenninggrundande inkomsten delad med 365. Sjukpenningen är skattepliktig och pensionsgrundande inkomst.

Den som inte har en sjukpenninggrundande inkomst som överstiger 4 500 kr. kan vara sjukpenningförsäkrad genom den s. k. hemmamakeförsäkringen. Förutsättningarna härför är att han antingen är gift och stadigvarande sammanbor med sin make eller stadigvarande sammanbor med eget eller makes barn under 16 år eller med någon med vilken han varit gift eller har haft barn. Sjukpenning utgår under dessa förutsättningar med 8 kr. per dag. Den som tillhör hemmamakeförsäkringen kan också teckna en frivillig sjukpenningförsäkring som ger en sammanlagd sjukpenning av högst 20 kr. per dag. Beloppet är skattefritt.

När de nämnda förutsättningarna för hemmamakeförsäkringen inte längre finns upphör försäkringen och därmed också den frivilliga sjukpenningförsäkringen att gälla. Ett undantag har dock stadgats för det fall att sammanboendet upphör genom att make eller den som inom försäkringen likställs med make avlider. I dessa fall upphör försäkringen först vid fjärde månadsskiftet efter dödsfallet. Regeln har tillkommit för att ge den efterle-

vande maken skälig tid att börja förvärvsarbete och därigenom bli ansluten till den vanliga sjukpenningförsäkringen.

Tidigare behandling m. m.

Motioner om *storleken av sjukpenningförmåner* till hemmamakar har prövats av riksdagen vid ett flertal tillfällen. I samband med att riksdagen 1973 beslöt att sjukpenningen för försäkrade med förvärvsinkomst fr. o. m. den 1 januari 1974 skulle utgöra skattepliktig och pensionsgrundande inkomst, höjdes sjukpenningen för hemmamakar från 6 kr. till 8 kr. per dag samtidigt som skattefriheten för denna sjukpenning behölls. Det belopp för vilket man kunde teckna frivillig tilläggsförsäkring höjdes från 9 kr. till 12 kr. per dag. Vid behandlingen av propositionen 1973:46 som låg till grund för nämnda beslut tog riksdagen också ställning till förslag i motioner om ytterligare höjningar av beloppen. Motionerna avslogs på förslag av socialförsäkringsutskottet, som i betänkandet 1973:21 bl. a. framhöll att frågan om en höjning av beloppen fick ses i samband med frågan om ATP-poäng för barnavårdande arbete i hemmet. Utskottet pekade på svårigheterna att vid utformandet av en obligatorisk sjukpenningförsäkring för hemmamakar skapa rättvisande regler i fråga om ersättning för de skiftande kostnader som bortfallet av hemmamakes insats förorsakade och underströk också, att det skulle komma att bli nödvändigt att lämna bidrag till försäkringen av statsmedel med hänsyn till att avgifterna för många familjer skulle komma att bli mycket betungande. Utskottet avstyrkte därför bifall till motionen. Utskottet intog samma ståndpunkt i sina av riksdagen godkända betänkanden 1974:5 och 1975:1. I sistnämnda betänkande erinrade utskottet om att riksdagen år 1974 på förslag av socialförsäkringsutskottet i dess betänkande 1974:6 begärt en förutsättningslös översyn av vissa ATP-frågor, däribland frågan om pensionsrätt för vårdinsatser i hemmet, och att utredningsuppdraget lämnats till pensionskommittén. I den mån det visade sig möjligt att åstadkomma en sådan pensionsrätt kunde enligt utskottets mening frågan om en utbyggnad av den obligatoriska sjukpenningförsäkringen för hemarbetande med vårduppgifter komma i ett annat läge. När frågan ånyo behandlades vid 1975/76 års riksmöte ansåg utskottet (SfU 1975/76:32) att resultatet av pensionskommitténs utredningsarbete borde avvaktas innan riksdagen tog ställning till motionsyrkandena om höjda sjukpenningförmåner till hemmamakar.

Pensionskommittén har i augusti 1977 avgett betänkandet Pensionsfrågor m. m. (SOU 1977:46). I betänkandet har kommittén övervägt frågor om rätt till tilläggspension för hemarbetande men stannat för att inte lägga fram något förslag härom.

Kommittén har framhållit att spörsmålet om värdering av och ersättning för vårdinsatser i hemmet egentligen gäller hur vårdinsatserna skall ersättas

ekonomiskt och bör därför inte i första hand lösas inom den allmänna pensioneringens ram. Kommittén har vidare anfört bl. a.

Kommittén har inte kunnat finna någon tillfredsställande lösning på frågan om hur en reform som utan begränsningar ger ATP-förmåner för hemarbetande skulle finansieras. Att avgiftsskyldigheten då skulle begränsas till enbart ATP-avgiften synes för övrigt mindre konsekvent. Jämföras nämligen hemarbete generellt med förvärvsarbete kan de hemarbetande med visst fog även göra anspråk på rätt till sjukpenning och andra ersättningar som inom socialförsäkringarnas ram träder i stället för förvärvsinkomster. Detta skulle medföra antingen att avgiftshöjningar skulle bäras av försäkringskollektivet eller att avgifter skulle få erläggas av den enskilde. Att låta förmåner i den utsträckning som det här skulle vara fråga om utgå utan avgifter, kan inte accepteras. Skulle man emellertid finna en väg att beräkna ATP-poäng för hemarbetande, en väg som inte kunde anses vara orättvis t. ex. mot dem som "dubbelarbetar", och skulle avgiftsskyldigheten därvid begränsas till enbart ATP-avgiften skulle en sådan möjlighet ändå bara utnyttjas av dem som hade ekonomiska resurser att erlägga erforderlig avgift. Ett sådant system skulle från social synpunkt vara otillfredsställande.

Frågan om ett utsträckt sjukpenningsskydd för personer som inte längre fyller förutsättningarna för tillhörighet till hemmakeförsäkringen, t. ex. änkor och fränskilda utan barn, fördes också fram motionsledes i samband med behandlingen av propositionen 1973:46. I sitt av riksdagen godkända betänkande 1973:21 hänvisade socialförsäkringsutskottet till att familjepolitiska kommittén i sitt betänkande Familjestöd (SOU 1972:34) ingående prövat frågan om rätten att teckna frivillig sjukpenningförsäkring och därvid uttalat, att det inte kunde anses motiverat att utvidga sjukpenningsskyddet, vare sig obligatoriskt eller frivilligt, uteslutande på grund av ett förutvarande civilstånd eller samboendeförhållande. Utskottet delade kommitténs uppfattning och hemställde att riksdagen skulle avslå motionen.

Utskottet avstyrkte också året därpå bifall till ett liknande motionsyrkande (SfU 1974:8) och anförde bl. a.

Sjukpenning enligt lagen om allmän försäkring är i princip avsedd att täcka ett inkomstbortfall vid sjukdom. Vid de speciella förhållanden som föreligger vid hemmakeförsäkringen har sjukpenningen tillkommit för att täcka de kostnader, som uppstår när den hemarbetande ej kan fullgöra sitt arbete i hemmet. Om den sammanlevnad med make eller likställd eller med minderårigt barn som förutsatts för tillhörighet till hemmakeförsäkringen upphör, föreligger enligt utskottets mening inte samma skäl att inom den allmänna försäkringens ram kompensera kostnader för bortfall av en arbetsinsats i hemmet, som den sjuke eljest skulle utfört för egen räkning. På grund härav och då skyddet mot inkomstbortfall vid sjukdom torde vara tillgodosett i flertalet fall även då sammanlevnad upphört anser utskottet sig böra vidhålla den ståndpunkt utskottet tidigare intagit i frågan.

I en motion till 1976/77 års riksmöte begärdes att hemmakeförsäkringen skulle utsträckas att gälla under en övergångstid, även i de fall sammanlevnaden med annan upphört av annan orsak än makes död, t. ex.

genom äktenskapsskillnad. Motionen remissbehandlades. Utskottet (SfU 1977/78:3) fann att de synpunkter som framkommit vid remissbehandlingen visade att det kunde finnas ett behov av ett bättre samordnat sjukpenningsskydd för en hemmameförsäkrad som inte längre fyllde villkoren för tillhörighet till försäkringen och som stod i begrepp att gå ut i förvärvslivet. Frågan borde enligt utskottets mening lämpligen prövas inom ramen för den socialpolitiska samordningsutredningens arbete.

Riksdagen gav regeringen till känna vad utskottet anförde.

Utskottet

Försäkrade som inte har en sjukpenninggrundande inkomst överstigande 4 500 kr. per år har möjlighet till ett ekonomiskt skydd vid sjukdom genom den s. k. hemmameförsäkringen som kompletteras av den frivilliga sjukpenningförsäkringen. Som villkor för anslutning till försäkringarna gäller att den försäkrade stadigvarande sammanbor antingen med make eller med eget eller makes barn under 16 år eller med någon med vilken han varit gift eller har haft barn. Försäkringarna upphör att gälla när de nämnda villkoren inte längre uppfylls. I de fall sammanlevnaden upphör genom att den ena parten avlider gäller dock försäkringarna för den efterlevande hemmamaken t. o. m. fjärde månadsskiftet efter dödsfallet.

Genom hemmameförsäkringen är hemmame vid sjukdom berättigad till sjukpenning med 8 kr. per dag. Till försäkringen anknyter en frivillig sjukpenningförsäkring, varigenom den sammanlagda sjukpenningen kan uppgå till högst 20 kr. Beloppen, som är skattefria, har varit oförändrade sedan 1974.

Motionärerna i motionen 1497 är kritiska mot att frångå personerna, som inte längre fyller villkoren för tillhörighet till hemmameförsäkringen, saknar rätt att få sjukpenning när deras inkomst härrör från underhållsbidrag från förutvarande make och inte från förvärvsarbete. Enligt motionärerna torde det numera anses rimligt att kompensera även dessa försäkrade för extra utgifter, när den egna arbetsinsatsen faller bort vid sjukdom. Motionärerna begär ett uttalande av denna innebörd.

Av den inledningsvis lämnade redogörelsen framgår att riksdagen vid ett flertal tillfällen på förslag av socialförsäkringsutskottet avslagit motionsyrkanden som syftat till att ge hemmameförsäkrade personer rätt att stå kvar i försäkringen, fastän äktenskap eller samboendeförhållande, som legat till grund för tillhörigheten till försäkringen, upphört. Däremot har riksdagen i anledning av ett motionsyrkande om rätt att under en övergångstid stå kvar i försäkringen ansett att det kan finnas ett behov av ett bättre samordnat sjukpenningsskydd för en hemmameförsäkrad som inte längre fyller villkoren för tillhörighet till försäkringen och som står i begrepp att gå ut i förvärvslivet. Frågan prövas f. n. inom den socialpolitiska samordningsutredningen.

Utskottet vill erinra om att en parlamentariskt sammansatt kommitté nyligen tillkallats för att göra en översyn av sjukpenningförsäkringen. (Dir 1978:56). Enligt direktiven bör kommittén också se över hemmamekförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen.

På grund av det anförda avstyrker utskottet bifall till motionen 1497.

I motionen 690 begär motionärerna en översyn av hemmamekförsäkringen och den frivilliga sjukpenningförsäkringen i syfte att höja försäkrarnas sjukpenningbelopp. Motionärerna pekar på att nuvarande belopp inte ändrats sedan 1974, trots den penningvärdeförsämring som skett härefter.

Utskottet har vid ett flertal tidigare tillfällen avstyrkt motionsyrkanden om höjda sjukpenningbelopp från hemmamekförsäkringen och den frivilliga försäkringen. Främst har framhållits svårigheterna att finansiera sådana höjningar. Utskottet har dock uttalat att frågan kunde komma i ett annat läge, om man kunde åstadkomma en pensionsrätt för hemarbetande med vårduppgifter, och därför velat avvakta resultatet av det utredningsarbete som pågick inom pensionskommittén innan utskottet tog ställning.

Pensionskommittén, som i fjol avlämnat betänkandet Pensionfrågor m. m., i vilket bl. a. rätten till ATP för hemarbetande behandlats, har emellertid avstått från att lägga fram något förslag i den nämnda frågan bl. a. på grund av att kommittén inte kunnat finna någon lämplig finansieringsmetod.

Med hänsyn till det anförda och till att den nya sjukpenningutredningen kommer att se över såväl hemmamekförsäkringen som den frivilliga sjukförsäkringen anser sig utskottet inte böra föreslå någon åtgärd i anledning av motionen 690.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1977/78:690 och 1977/78:1497.

Stockholm den 7 november 1978

På socialförsäkringsutskottets vägnar

SVEN ASPLING

Närvarande: Sven Aspling (s), Per-Eric Ringaby (m), Arne Magnusson (c), Helge Karlsson* (s), Britta Bergström (fp), Maj Pehrsson (c), Eric Marcusson (s), Allan Åkerlind (m), Börje Nilsson* (s), Gösta Andersson (c), Ralf Lindström (s), Elis Andersson (c), Barbro Engman-Nordin* (s), Börje Hörnlund (c) och Lars-Åke Larsson (s).

*Ej närvarande vid betänkandets justering.

